

שמעתא עמיקתא

גליון תקס"ז | פרשת חקת בחו"ל קרה | תשפ"ג | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם מותר לשלול הצעת שידוך מחמת ממון

א. מצוה להתחתן. ב. חובה האב לתת ממון ע"מ להינשא ולחתן בניו ובנותיו. ג. הנושא אשה לשם ממון או נוי ד. שלא להקפיד ולהתקוטט לקבל נכסים ונדוניה. ה. לעכב שידוך משום ממון. ו. דורש רק כדי סיפוקו. ז. נותנים לו ממון הרבה אבל היה מוכן להתחתן בלאו הכי. ח. מכוון לשם מצות פו"ר ולשם ממון. ט. על מנת שיוכל לשקוד בתורה. י. על דעת שאשתו תשתדל לפרנס את הבית.

א. מצוה להתחתן

ע"י **בבה"ג** (עשה ט) שמנה למ"ע מצות פרו ורבו (בראשית פ"א סי' יז). וכן הוא **ברמב"ם** (מצוה רב), **ביראים** (סי' תג), ועוד. וכתב **השאלות** (שאלתא קסה) מחייבין בית ישראל למינסב נשי ואלודי בני ומיעסק בפו"ר דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות. וכת' **העמק שאלה** (שם אות א) דס"ל להשאלות דעיקר מצות פו"ר הוא ע"י קדושין וחופה דרך נשואי אשה. וכן דעת **הרמב"ם** (אישות פט"ו ה"א, פ"א ה"ד ומלכים פ"ד ה"ד) דלא **כהרא"ש** (כתובות פ"א סי' יב) דס"ל שאין זה מצוה בפני"ע. וע"י **ברמ"א** (סי' כ) ונו"כ שם. וכת' **הטור** (סי' א) ית' שמו של הקב"ה שהוא חפץ בטוב בריותיו שידע שאין טוב לאדם להיות לבדו ועל כן עשה לו עזר כנגדו, ועוד כי כוננת הבריה באדם כדי לפרות ולרבות כו', **לכך חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות**, וע"כ. וכו"כ **השו"ע** (סע' א).

ב. חובה האב לתת ממון ע"מ להינשא ולחתן ב בניו ובנותיו

וע"י **באבנ"ז** (אה"ע סי' א אות ט) שכת' שעבור מצות פו"ר צריך לתת כל ממון, כי בשאר מצות עשה די בחומש כמבואר **ברמ"א** בסימן תרנ"ו, כי אם אין לו לולב בחג הזה יהיה לו בחג סוכות אחר, אבל בנים אם ימות בלא בנים כשיעור דהיינו בן ובת, בטלה ממנו המצוה בכללה, ע"כ. אולם **הפתי"ש** (אה"ע סי' קנ"ד סי' כז) כת' בשם **תשובת גנזי כהונה** (סי' א) שלא חייב לצורך פו"ר יותר מאשר בשאר מצות עשה שהוא עד חומש כמבואר בסימן תרנ"ו. וכן משמע מסתימת הפוסקים דלא כאבנ"ז.

וע"י **בידושינ** (כ"ט) דכל מצות הבן המוטלת על האב אנשים חייבין ונשים פטורות. ופירשו **גנמ'** (שם 1-5) דהיינו להשיאו אשה, דכתיב קחו לבנים ונשים ואת בנותיהם תנו לאנשים. ואמרו שם בשלמא בנו בידו, אלא בתו בידו היא (בתמיה, כלום יכול להרגיל לה אנשים להשיאה, רש"י), הכי קאמר להו, ניתן לה מידי ולבשייה ונכסייה (מעט ממון ומלבושים להתכסות בהם) כי היכי דקפצו עלה אינשי, ע"כ. וכן הביא **הסמ"ג** (עשה כח).

וכת' **היפה ללב** (ח"ד סי' א אות א) **שהרמב"ם והטשו"ע** השמיטו דין להשיאו בנו ולא יודע טעמו. **והרוח חיים** (אה"ע סי' א אות א) כת' דבאמת אין זו אלא עצה טובה ותלוי ברצון האב. **ובעמק שאלה** (ברא' שאילתא כא אות ב) כת' שזו מצוה מדי"ט ואסמכוה אקרא.

ולענין בתו ע"י **בשו"ע** (אה"ע סי' נח ע"א) ע"פ הגמ' **בידושינ** שכתב דצרו חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו כו', ואם היה עשיר, הרי זה ראוי ליתן לה כפי עשרו. וע"י **בלח"מ** (אישות רפ"ה) דמה שאמרו בקדושין דהוי מה"ת אינו אלא אסמכתא. **והעמק שאלה** (שם) כת' שאין זו אלא עצה טובה, ועי"ש דלא כופין ע"ז, ואם כופין הוא משום צדקה. וע"י **באוצר הפוסקים** (רס"י נח) בענין האם צריך לתת עישור מנכסיו ע"מ למצוא לה שידוך הגון, ועוד פרטים בזה. וע"י עוד בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון תפ"ח.

ג. הנושא אשה לשם ממון או נוי

אייתא **בידושינ** (ע) אמר רבה בר רב אדא אמר רב כל הנושא אשה לשם ממון היינו או בנים שאינם מהוגנים שנאמר בה' בגדו כי בנים זרים ילדו, ושמה תאמר ממון פלט ת"ל עתה יאכלם חדש את חלקיהם, ושמה תאמר חלקן ולא חלקה ת"ל חלקיהם. **ופרש"י** בנים זרים - מאשה פסולה לו ולשם ממון נסבה כדמסיים קרא יאכלם חדש כו', ע"כ. וע"י **ברבי"ם** (סי' ט) שנשאל בענין איש שרצה לישא אשה בת תשעים שנה, והקהל לא נתן לו רשות לפי שאינו נושא לשם נשואים, אלא שנתן עיניו בממון, ויישב שהרי היא ניחא לה דליפוק עלה שמא דאישות, ושיהיה לה הבעל במקום בן, חוטרא לידה ומרה לקבורה, ואף שהוא נושא לשם ממון שרי כי משי"כ **בידושינ** דהנושא אשה לשם ממון, הויין לו בנים שאינם מהוגנים זהו באשר שהיא פסולה לו, וכן **פרש"י** ז"ל, ע"כ. והביאו **הב"י** (אה"ע רס"י ב).

וע"י **ברמ"א** (סע' א) שפסק **כהרי"ב"ש** דכל הנושא אשה פסולה משום ממון, הויין לו בנים שאינם מהוגנים. אבל בלאו הכי, שאינה פסולה עליו אלא שנשואה משום ממון, מותר. וביאר **הב"ש** (סי' ק) דה"ה הנושא בלא ממון נמי איכא עונש, אלא כוננתו לדייק אם נושא אשה בשביל ממון וליכא בה פסול משפחה ליכא איסור, ע"כ. והוסיף **הערוה"ש** (אות א) דכל הנושא אשה שאינה הגונה **מפני יופיה** או מפני ממונה הויין לו בנים שאינם מהוגנים וגם הממון לא יתקיים, ע"כ. וכן הוא **בשבות יעקב** כמבואר לקמן.

ד. שלא להקפיד ולהתקוטט לקבל נכסים ונדוניה

אלא דע"י **בארחות חיים** (ח"ב הלכות תשובות ט) שכת' בשם **הראב"ד** (תשובות ופסקים סי' סא) דנהגו שלא ליתן אדם לבתו ממון גדול, ומי שהוא מקפיד ומתקוטט בעבור נכסי אשתו אינו מצליח ואין זיווגן עולה יפה, אלא מה שיתן לו חמיו או חמותו יקח בעשה יפה, כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר, תדע שהרי ארז"ל (ירובין ס"ד סו"ט"א) הרוצה שיתקיימו נכסי אשתו יעשה מהם מצות [א.ה. עיי"ש ברש"י שפירש שצריך לעשות בה מצוה כי מילתא דתווהו בה אינשי היא, ושלתא בהו עינא בישא, אולם מדברי הא"ח יוצא ביאור אחר והיינו משום שממון זה אינו ביושר כי נותנים מתוך ההכרח], ע"כ. והביאו **הב"י** (סע"י ס).

וכן פסק **הרמ"א** (רס"י א) דמי שפסקו לו ממון הרבה לשדוכין וחזרו בהם, לא יעגן כלתו משום זה ולא יתקוטט בעבור נכסי אשתו, ומי שעושה כן אינו מצליח ואין זיווגו עולה יפה, כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר, וכל העושה כן מקרי נושא אשה לשם ממון, אלא כל מה שיתן לו חמיו וחמותו יקח בעין טוב ואז יבילחו, ע"כ. מבואר שאין להתקוטט עבור ממון כי הממון שאדם נותן מתוך ההכרח הוא ביושר. ואפי' כבר הבטיחו וחזרו בהם לא יתקוטט. אבל מה שנתנים לו, בעין יפה לית לן בה.

ה. לעכב שידוך משום ממון

וע"י עוד באורחות חיים שסיים דראוי לכל איש דעת שלא יעגן עצמו ולא לבת זוגו מפני ממון רב, שהממון הוא לא יצליח מפני העיגון ומפני הרהור עבירה, ורבים נכשלים בעבירות כשאינם נושאים אשה במהרה ועליהם נאמר כל הנושא אשה לשם ממון ולא לשם שאינם, עשה יעשה לו הנפסו כשקשרים נשעמו ונגופו חס זולום. והביאו **הב"י** (סע"י ס) ו**הח"מ** (סי' ב סי' קא). נמצא שאין לעכב שידוך מפני המשום משום שנמצא מעגן את עצמו ואת בת זוגו ויבאו לידי הרהור עבירה ועוד עבירות. ונ"ר דכוונתו דאע"פ שהרי יכול להתחתן עם אחרת וכן היא יכולה להתחתן עם אחר, מ"מ כיון שאפשר שחמיו השימוע יהיו שדוכו נמצא מעגן אותה ואת עצמו. וכל זה בכלל הנושא אשה לשם ממון שלא יצליח. אלא די"ל שכי"כ כשמתעכב זמן רב וכדו', אבל קצת למצוא המתאים לו לית לן בה. והכל לפי הענין.

וע"י **בחפץ חיים** (שמה"ל חתימת הספר פ"ד) שכת' שאם נתקשר עם א' בכתיבת התנאים להשיא לו בתו, קודם הגמר רשות ביד כל א' לבקש מה שלבו, דבלא זה אינו רוצה להתקשר עמו, אבל אם לאחר מכן הרבה רעים להפציר במחותן שיזקקו לו עוד ועוד, לכאוי עובר אלא דלא תחמוד. ובספרו **המצות הקצר** (ל"ב) הביא שבכה"ג עובר על לא תחמוד. וע"י בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון ת"כ.

ו. דורש רק כדי סיפוקו

אלא דמשמע מהארחות חיים הני"ל דדוקא אם דורש ממון רב יש משום "נושא לשם ממון", אבל אם דורש כדי סיפוקו לית לן בה. אלא דע"י **בחת"ס** (אה"ע ח"ב סי' ס"ד קנ"ד ה"ה מ"ש פרי"מ) שכת' דמדלת (הארחות חיים) טעמא בהרהור עבירה ועיגון, ש"מ אפי' עני שבישראל לא יעגן עצמו ויביא עצמו לידי הרהור עבירה ואם דקדוקי עניות קשיי מגי'א ומותא הרהורי עבירה קשים מעבירה, ומשנתניו דהפוסק מעות לחתנו דלרבתן תשב עד שתכלין מיירי בנקום שיכול לישא אחרת וליכא עיגון ולא הרהור עבירה, אבל בזמנינו ישא אשה לשם עבוד ויסמוך על הקב"ה שיתן לו את פרנסתו ועי"ז נאמר "השחל על ה' יהבך". ודלא כהרב השואל שכת' דמ"ש שלא יעגן אשתו עבור ממון שפסקו לו כו' מיירי במי שבידו לפרנס אי"ע בלא"ה כמובן שם בדברי. והביאו **הפתי"ש** (סי' קא) ו**מבואר דע"פ** דאפי' כדי סיפוקו חשיב נכס ממון דאמרין ליה "השחל על ה' יהבך".

אלא **השבט הלוי** (ח"ח סי' סד - סה) דסתה דורש **החת"ס** ודייק כמו שדייקנו לעיל **מהארחות חיים** שכת' שאין לדרוש ממון רב אבל לצורך סיפוקו לית לן בה. ובדרך זה מטו משמיה **דהגר"ש** זצ"ל (יבשקו מפיהו ענייני שידוכין שער א פ"ד). וע"י הלן אות ט'.

פניני הלכה

ספר נביא שנמצאה בו טעות מה דינו

בעיקר דינא דקריאת ההפטרה, דעת ה"ט"ז (או"ח סי' רפ"ד סי' כ) דאף בחומשים הנדפסים בדפוס (באותו הזמן דנעשו ע"י מעשה אדם) דאית להו דין כתיבה (כמ"ש ביו"ד סי' רע"א סי' ח) סג"י. וכן דעת **המג"א** (שם ריש סי' רפ"ד) ע"ש. וכן יש שנהגו לקרוא מתוך קלף דכתוב בו ההפטרות בלבד אע"פ דינאו ספר שלם (כמבואר בערוה"ש סי' רפ"ד סי' ב). ולדבריהם דא"צ לקרוא ההפטרה מתוך נביא דאית ליה דין ספר, וודאי דספר נביאים דחסרה בו אות או תיבה אין בו שום פסול.

מ"מ אכתי יל"ע באותם המדקדקים לקרוא ההפטרה מתוך נביא הנכתוב בקלף כדין, וכדעת **הלבוש** (סי' רפ"ד) וכמנהג ה**גר"א**, וכמ"ש **המ"ב** (רס"י רפ"ד, וש"צ שם סי' ד) דלכתחילה ראוי להקפיד בדבר. אי כה"ג דחסרה אות או תיבה חשיב נביא הנכתוב כדין. וכן נקט"מ בזה לנוהגים **כמעשה רב** (אות קל"ה) המובה **במ"ב** (סס"ק י"א) דאם קורא המפטרי מתוך ספר הנכתוב כדין, יקרא הוא לבד וכל הציבור יהיו שומעין, משא"כ בקורא מתוך חומש דיקרא עמו בלחש מתוך הספר. מה הדין בקורא מתוך ספר נביא שנחסרה בו תיבה.

דהנה גבי מצוה ותפילין **תנן** (מסות כח) שתי פרושיות שבמצוה מעכבות זו את זו, אפי' כתב אחד מעכבן. ד' פרושיות שבתפילין מעכבות זו את זו, אפי' כתב אחד מעכבן. (ופרש"י כתב אחד - אות אחת מעכבות זו את זו, דכתיב ודברים ו) וכתבתם כתיבה תמה ושלימה, ובתפילין כתיב הוייה (שם) והיו לטוטפות. וכן נפסק לדינא בטור ובשו"ע או"ח סי' ל"ב ויו"ד סי' רפ"ח.

ולענין ס"ית כתב **הרמב"ן** (מגילה יז) דמדתנן במגילה (נ) אין בין ספרים לתפילין ומזוזות, אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אין נכתבות אלא אשורית. מוכח דלענין טעות זה וזה שוין, אלמא ספרים נפסלין בטעות אחד עד שיתקן.

אולם **הר"ן** (מגילה ה: בר"י) כת' דיש לחתור ראיות מהרמב"ן, דמאי דבארנין דברפשו"ט לתפילין ומזוזות אפי' כתב א' מעכב היינו למה שס"ית שיהו בו עם תפילין ומזוזות, שהרי תפילין ומזוזות אין מצוה לקרות בהן, אלא שחייב כל איש ישראל לקבוע מצוה ולהניח תפילין, וכוצי"ב ס"ית שחייב כל אדם לכתוב לעצמו. אבל לצאת בקריאתו שהוא מתקנת נביאים ועזרא אין ללמוד ס"ית מתפילין ומזוזות. ע"ש.

והרא"ש כתב בתשובה (לכל ג' סי' ח) דס"ית שנמצא בו טעות, כיון דפסול הוא, הקריאה שקראו בו לאו כלום היא, והברכה שברכו אינה ברכה, וצריך לחזור ולקרא בס"ית כשר בברכה. וכו"כ **הטור** (יו"ד סי' רע"ו) דס"ית שחסר או יתר אפי' אות אחת, הקורא בו לא יצא ידי חובתו, וצריך לחזור ולקרוה.

וכן מבואר **ברמב"ם** (ס"ית פ"י ה"א) דעשרים דברים פוסלים ס"ית ואם נעשה בו א' מהן הרי הוא כחומש ואין קורין בו ברבים, וחד מנייהו שחסר אפי' אות א' או הוסיף בו אפי' אות אחת או שנגעה אות באות.

אלא **דבתשובה** (פאר הדור סי' ט) כת' דמברכי על ס"ית פסול ושכן נהגו בפני גאונים עולם. וכת' **הב"י** (סי' קמ"ג) דכבר נשאל בזה **הרשב"א**, ותמה דהרמב"ם סותר דבריו שבחיבורו, והעלה שבילדותו כת' כן, ובזקנותו חזר בו וכת' בחיבורו דפסול.

אולם ביו"ד סי' רע"ו הקשה **הב"י** על הרשב"א דהא הרמב"ם כת' שנהגו כן בפני גדולי עולם, ולדברי הרשב"א משויגן להו טועים. וכת' **דמהר"י בי רב** כת' לישב דמ"ש הרמב"ם בחיבורו אינו אלא לענין קיום מ"ע לכתוב כל א' ס"ית, אבל לענין קריאה צביצור אין טעות מעכב בו. ומתוך כך הנתיב דהיאך דנמצא טעות בס"ית יוציאו ס"ית אחר ויתחילו לקרוא במקום שנמצאה הטעות, ומברך לאחריה ולא לפניה כי הברכה שבידך לפניה בס"ית הפסול וכן הקריאה שקראו בו עלתה להם בדיעבד. וס"ית **הב"י** דאח"כ מצא חילוק זה **ברשב"ש** (סי' י"א ור"ל) ושכן המנהג.

ולדינא פסק **בשו"ע** (יו"ד סי' רע"ט סי' א) או"ח סי' קמ"ג (ס"ד) כמ"ש בב"י דאם נמצאה טעות בס"ית באמצע הקריאה, גומר קריאתו בספר הכשר ומברך לאחריה ואינו מברך לפניה כי הברכה שבידך בס"ית הפסול וכן קריאתו עלתה להם בדיעבד. ו**הרמ"א** ביו"ד לא השיג מיד. ובאו"ח כתב דאם כבר קראו ג' פוסקים בספר הפסול אף מברך לאחריה.

